

Koruma Planlaması Sorunsalı: İstanbul'un Koruma Planlamasında Yıkma/Yapma Çelişkisi

Strategic Public Management Journal
Issue 9, pp.15/27
May 2019

DOI: 10.25069/spmj.552860

Received:12/04/2019

Accepted:02/05/2019

© The Author(s) 2017

For reprints and permissions:
<http://dergipark.gov.tr/spmj>

The Problem of Conservation Planning: Destruction /
Reconstruction Paradox in İstanbul's Conservation Planning

Ömer Faruk GENÇKAYA¹

Fadime BOZTAŞ²

Öz

Kentsel planlama, kentsel çağın rekabetçi kent kavramsallaştırmasına uygun olarak, kenti yenilemek ya da dönüştürmek üzere yeni bir kent imajı yaratmak ya da kentin özgün dokusunu korumaya çalışan iki yaklaşımdan etkilenmektedir. Bu çalışmanın temel sorusu, uluslararası normlara atıfla, Türkiye'de modernleşmenin planlamayı nasıl araçsallaştırdığıdır. Kentsel planlama disiplininin İstanbul'daki yıkım / yeniden yapılanma temel çelişkileri ile tanımlanacak olan bu süreç, ilgili uluslararası sözleşmeler kapsamında değerlendirilmiştir. Planlama yaklaşımının sürdürülebilir bir koruma anlayışından yoksun olduğu görülmektedir. Kentsel çağın saldırgan ekonomik, siyasi ve kültürel araçları karşısında İstanbul'un tarihi ve kültürel mirasının uluslararası normlara uygun bir biçimde korunması tehdit altındadır.

Anahtar kelimeler: Kentsel planlama, kentsel koruma ve modernleşme.

Abstract

Urban planning is influenced by two approaches, one of which attempts to create a new urban image, to renew or transform the city in accordance with the competitive city conceptualization of the urban age, and the other which tries to protect the city's original structure. The basic question of this study is how planning has been instrumentalized by modernization of Turkey with special reference to international standards. This process, which will be defined through the basic paradox of urban planning discipline in terms of destruction/reconstruction on Istanbul case, is evaluated within the scope of relevant international conventions. The planning approach seems to lack a sustainable understanding of conservation. The protection of Istanbul's historical and cultural heritage in accordance with international norms is threatened by the aggressive economic, political and cultural tools of the urban age.

Key words: Urban planning, urban conservation and modernization.

¹ Prof. Dr. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, faruk.genckaya@marmara.edu.tr

² Marmara Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler Doktora Öğrencisi, fboztas@gmail.com

GİRİŞ

Türkiye’de kentsel planlama disiplininin gelişim süreci çelişkiler üzerinden yapılan tartışmalardan etkilenmiştir (Bademli, 2007: 35). Bu tartışmalar; tepeden inmece/katılımcı, kullanıma yönelik/korumacı, kısa vadeli/uzun vadeli, sonuca yönelik/süreç öngören, parçalı/bütüncül çelişkiler üzerine kurulmuştur.

İstanbul, planlama disiplini tartışmalarının temelini oluşturan bu çelişkilerin odağından bulunan iki farklı yaklaşımın çatışmasına sahne olmaktadır. Bunlardan biri; kentsel çağın en büyük icadı olan ‘yarışmacı kent’ tanımını kullanan yerel yönetimlerin, gelenekçi bir romantizm ile yaratmaya çalıştıkları kurgusal ‘yeni kent’ imajı ile şehrin tarihi alanları ile var olan özgün dokusunu tamamen ‘yenilemek’ ya da ‘dönüştürmek’ düşüncesidir. Ötekisi, var olanı, kentin on bir bin yıllık tarihinin oluşturduğu özgün dokuları korumaya çalışan yaklaşımdır.

Bu yaklaşımlar çerçevesinde, Türkiye’de geç başlamış modernleşme sürecinin planlamayı nasıl araçsallaştırdığı, korumanın neden bu planlama sürecinin bir parçası haline gelemediği sorusunun yanıtları aranmaya çalışılacaktır. Yarışmacı şehirlerin öne çıktığı ‘küresel kentsel’ çağda, Türkiye’nin toplumsal gerçeklerine özgü planlama anlayışının gelişiminde, uluslararası koruma normlarına uygunsuzluğun nedenleri ve sonuçları irdelenmeye çalışılacaktır.

Şehir planlama disiplininin yapma/yıkma temel çelişkisi üzerinden tanımlanacak bu sürecin, ilgili uluslararası sözleşmeler kapsamında değerlendirilmesi dört bölümde yapılacaktır. İlk önce, modernleşmenin ideolojik aracı olarak “planlamadan” nasıl yararlandığı ve bu süreçte kent planlamasının koruma ile ilişkisi incelenecektir. İkinci bölümde, İstanbul’un tarihi alanlarının korunmuşluk durumu Türkiye’de hazırlanmış olan raporlara göre değerlendirilecektir. Üçüncü bölümde, uluslararası koruma normlarının Türkiye için tanımlanmış olduğu yükümlülüklerle yer verilecektir. Dördüncü bölümde, İstanbul’un Dünya Miras varlıklarının korunmuşluk durumları UNESCO Dünya Miras Komitesi yıllık raporları üzerinden yapılacaktır.

1. KENTLEŞME VE TÜRKİYE’DE PLANLAMANIN KORUMA İLE İLİŞKİSİ

Uygarlığın somut ifadesi olan kent ve kentsellik, farklı kent kuramları tarafından irdelenmiştir. Kentsellik, “toplumsal süreci insan tarafından yaratılan, mekânsal olarak yapılandırılmış bir çevrede gelişen, özel bir eğilim biçimi” olarak görülmektedir (Harvey, 2006: 29). Buna göre, kentsellik, “kendi dönüşüm yasalarına sahip olduğu ölçüde mekansal örgütlenmenin temel ilkeleri, mekanın hem üretimin örgütlenmesinde hem de ilişkilerin şekillenmesinde oynadığı belirgin rol, kentsel yapıda” ifadesini bulmaktadır (Harvey, 2006: 277). Bununla birlikte, kentselliğin, belli ideolojiler çerçevesinde, halkın yaşamını biçimlendirdiğini göz ardı etmemek gerekir.

Yapılandırılmış bir biçim olarak kent ve bir yaşam tarzı olarak kentsellik, kentleşme süreciyle, toplumların ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel yaşamlarında ortaya çıkan en köklü değişimleri içermektedir (Ertürk ve Sam, 2009:1). Bu bağlamda, kentleşme, ekonominin kaynaklarını harekete geçirmede, siyasi sistemi demokratikleştirmede, kültürel ve sosyal yaşamı geliştirmede etkili süreçtir (Ertürk ve Sam, 2009: 2). Benzer bir yaklaşım ile kentleşme, “bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişmelerden doğar” (Keleş, 2006: 23) biçiminde tanımlanmaktadır. Kentleşme, sadece doğum ve göç gibi artan nüfus hareketleri olarak algılanmaz. Buradan hareketle, kentleşme, “Sanayileşme ve ekonomik gelişmeye paralel olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişiklikler yaratan bir nüfus birikme sürecidir” (Keleş, 2006: 24).

Kentleşmenin nasıl yönetildiği, modernleşmenin aracı olan planlama kurumundan nasıl yararlandığı, planlamanın ne biçimde araçsallaştırıldığıнын temel göstergesidir. İdeolojik bir araç ve toplum mühendisliğinin temel unsuru olarak planlama, modernleşme projesinin de ne kadar başarılı ya da başarısız olacağıнын temel belirleyicisidir. İstanbul özelinde, sanayileşmemiş ve mali koşulları sınırlı bir gelişme sürecine bağlı olarak gelişen nüfus artışının nasıl yönetildiği, yine planlamanın araçsallaştırılış biçimiyle açıklanabilir.

‘Aydınlanmanın çocuğu’, doğayı ve toplumun süreçlerini akıl yoluyla kavrayarak, düzenli bir biçimde aktarılacak, insanların eylemlerine mühendislik aracılığı ile yol gösterebilecek bir sosyal bilim olarak planlama, toplumun yönlendirilmesi ve dönüştürülmesinde teknik aklın kullanılması olarak tanımlanabilir (Tekeli, 2001: 9).

Modernizm, hızla değişen ve bunun sonucunda kendine özgü kurumsal yapıların geliştiği toplumlarda; ürünlerin metalaşması, emeğin ücretlendirilmesi, ulus devletin ortaya çıkması gibi geleneksel tarım toplumu ilişkilerinin yerel bağlamdan çıkarılıp, yerele bağlı olmayan bir zaman ve mekâna yerleşmesi ile ortaya çıkmaktadır. Bu sürecin güven içinde ve başarılı bir biçimde gelişmesi, uzmanların yönlendirmesiyle yeni ilişki kalıpları ve sembollerin bulunmasına, bir anlamda planlamanın başarısına bağlıdır (Tekeli, 2009: 16).

Bu ‘doğal’ sürecin Avrupa dışındaki toplumlarda yayılması ya kendiliğinden kapitalizm aracılığıyla ya da içselleştirilmiş *oryantalizmin* baskısıyla yürütülen yukarıdan aşağıya sosyal mühendislik projeleriyle olmuştur. “Osmanlı döneminde de, Cumhuriyet döneminde de fiziki planlama Türkiye’nin batılılaşma sürecinin bir parçasıdır. Bu nedenle, seçkin ve merkeziyetçi eğilimi yüksek olan bürokratik kadrolarca savunulmuştur” (Tekeli, 1991: 2).

Türkiye’de imar hareketleri, sanayileşmemiş kentlerin dünya ekonomisine eklenme sürecinde karşılaşılan sorunların çözümü olarak ortaya çıkmıştır (Tekeli, 1991: 6). Bu nedenle, kentleşme ve planlama ne işçi sınıfının kentlerin sağlıklılaştırılması talebi ne de kentsoyluların taşınmazlarını güvence altına alma isteklerinden kaynaklanmamıştır. Buna bağlı olarak, Türkiye’nin batılılaşma sürecinde fiziki planlama, seçkin ve merkeziyetçi bir nitelik taşımıştır. Bu edenle, kentleşmenin ucuzlatıldığı ileri kapitalist sistemlere karşılık, az gelişmiş kapitalist düzenin ‘plansız’ gelişimi, imar konusunda hem yasal düzeni hem de uygulamayı sorgulanır hale getirmiştir (Tekeli, 1991: 7).

İstanbul’un yüz elli yıllık planlama tarihinde, imar etkinliklerinin ‘devirsel’ bir düzenlilik içinde kenti biçimlendirdiği ileri sürülmektedir (Tekeli, 1991: 32). Bu imar faaliyetleri; mevzi planlar, kentin tümünü biçimlendirmeyi amaçlayan yeni vizyon getirci planlar, belli düşünceleri büyük bir enerji ile ve bir arada zorla uygulamaya çalışan imar operasyonları, plansız gelişmeler ve bunların yasallaştırılmasını kapsamaktadır. Türkiye’nin kendine özgü sosyo-ekonomik, kültürel koşullarının, başta, “... yönetimin düzenli ve yeterli mali kaynaklara sahip olamayışı, hızlı kentleşmen denetim altında tutulmasında yönetim zafiyetleri, ülkenin kapitalist birikiminin büyük bir bölümünün kentsel ranttan elde edilmesi, ülkenin siyasi kültürünün rantı meşrulaştırması” olarak tanımlanmaktadır (Tekeli, 1991: 32).

Kısaca, Türkiye’nin kendine özgü koşullarında gelişen modernizmin kendi iç çelişkilerinin bir ürünü ya da sonucu olarak ‘yıkın planlama’ ve *yıkma/yapma* çelişkisi güncel kentsel koruma tartışmalarının temel konusu haline getirmiştir.

Yumurtaları kırmadan omler yapmak nasıl olanaksızsa, daha önce var olanı yıkmadan yeni bir dünyanın yaratılamayacağı düşüncesine bağlı olarak, ‘yaratıcı yıkma’ imgesinin ikilemi üzerinden modernizmi anlamaya çalışılmıştır (Harvey, 2006: 29). Bu ikilemin edebiyattaki yansıması olan Faust, nasıl eski dünyanın küllerinden yepyeni bir dünya yaratmak için dini efsaneleri, geleneksel değer ve göreneklere dayalı yaşam tarzlarını yıkmaya hazır bir epik kahramansa, İkinci İmparatorluk Parisi’nin mimarı Haussmann ve II. Dünya Savaşı

sonrası New York'unun Moses'i de, yaratıcı yıkma eyleminin hiç de efsane olmadığını gösteren gerçek kahramanlarıdır (Harvey, 2006:29).Yirmi birinci yüzyılda İstanbul'u biçimlendiren ve geleceğe yönelik 'yaratıcı yıkma' imgesinin, yenileme alanlarında varlık bulmasını amaçlayan yerel yönetimlerin planlamayı araçsallaştırma biçimleri de savaş sonrası dönemin yeniden yapma (*reconstuctivist*) yaklaşımının, İstanbul'da yarım asır sonra ortaya çıkan örnekleri olarak görülebilir.

“Kültürel ve doğal değerlerin korunması konusundaki duyarlılığın gelişmesi modernitenin çift yönlü bir sonucudur” ifadesi, kısa vadeli çıkarların kaçınılmaz kıldığı yıkıcılık ile uzun vadeli tahrip edici sonuçlara karşı sorumluluk hisseden modern insanın korumacılık hareketini anlatmaktadır (Okyay, 2001: 7).

Bu yaklaşımdan bakıldığında, korumayı bir 'ahlak' meselesi olarak, 'evrensel ahlak kategorileri' ile değerlendirmek olanaklı olabilir. Bilimin evrensel değerlendirme kıstasları doğru/yanlış, estetiğinki güzel/çirkin üzerinden kanaat oluştururken; korumayı bir ahlakı kategori olarak tanımlayan görüşün de iyi/kötü çelişkisini dikkate alacağı söylenebilir. Ahlak dediğimiz alanın pratikte 'iyi' işler yapabilmek için eylemlerimizi hangi kurala uydurmamız gerektiğini söylediği kabul edilirse; bu durumda, kentsel korumaya ahlakı çelişkiler üzerinden anlamak amacıyla, toplumun resmi ahlaki çerçevesi olan koruma yasalarına uyumu irdelemek gerekmektedir (Tekeli, 1991: 89).

2. İSTANBUL'UN TARİHİ ALANLARINDA KORUMA

İstanbul gibi büyük şehirlerimizde koruma planlarının uygulamasının oldukça olumsuz bir durumda olduğu görülmektedir. Bölgesel planları, arazi kullanım koşullarını ve imar kanunlarını hiçe sayarak, gelişi güzel yürütülmekte olan imar uygulamaları, yaşam alanlarımızı birer yamalı bohça haline getirmiştir. Öte yandan, spekülatif piyasa koşullarının hep canlı tuttuğu inşaat sektörü, ülke ekonomisinin ana taşıyıcısı olarak, kentsel gelişmenin kaderini belirlemektedir.

İstanbul'un geniş sorunlar yelpazesinin çözümlenememesinin temel nedeni, bütüncül bir planlama anlayışının olmayışdır (OECD, 2008). Geçtiğimiz yüzyıl boyunca inanılmaz bir değişim ve dönüşüm sürecine sahne olan Türkiye'nin demografik ve ekonomik anlamdaki merkezi sayılan İstanbul'un 16 milyon olan nüfusu 1950'den beri on kat artmıştır. Bu süre içerisinde; ülke üretiminin 1/3'nü gerçekleştiren ve doğrudan yabancı yatırımın neredeyse tamamını kullanan kent, kendini ekonomik ve demografik bir merkez olarak yapılandırmıştır. Bununla birlikte, bugün hem kendi gelişimini, hem de Avrupa-Asya bölgesinin finansal, lojistik, turistik merkezi haline gelmesini engelleyecek bir meydan okuma ile karşı karşıyadır. Emek yoğun ekonomiden bilgi endüstrisine geçişte, emek yoğun sektörün kendisini tamamlayacak diğer sektörlerle geçişindeki yavaşlık, nitelikli işgücü açığı, enformel sektörün giderek genişlemesi, sürekli artan göç, İstanbul'un zaten var olan ulaşım, altyapı, konut, deprem riski yönetimi sorunlarını daha da ağırlaştırmaktadır. Sorunların çeşitliliği ve güçlüğü, bütüncül planlama sisteminin, göç ve istihdam sorunlarını çözecek biçimde geliştirilmesini gerektirmektedir.

“İstanbul 1910-2010 Kent, Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü” sergisi ve kitabı, söz konusu dönemde, İstanbul'un yapılı çevresinin nasıl dönüştüğünü incelemektedir (Bilgin et al., 2010). 1980 sonrasında İstanbul'un kentsel kimliğinin belirlenmesinde özel bir dönem olarak ele alan çalışma, dönemsel aktörlerin şehre yaklaşımının dönüştüğünü vurgulamaktadır. 1980'lere kadar, İstanbul'daki tüm kentsel sınıfların barınma gereksinimlerinin apartman ya da gecekondular ile karşılandığı görülmektedir. Merkezi ve yerel otoritenin doğrudan ya da dolaylı onayıyla, büyük oranda yap-satçı müteahhitler ve enformel araçlarla gelişen bu süreç, 1980 sonrasında değişen aktörler ile birlikte, yeni bir dönüşüm sürecine girilmiştir. Bu yeni dönemde zaman içerisinde yeniden önem kazanan ya da yeni ortaya çıkan aktörler şunlardır: belediyeler, kooperatifler, Mimarlar Odası, yap-satçılar, TOKİ, Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı, büyük yüklenici şirketler ve sivil

girişimler. 1980 öncesinde belediyelerin sıhhileştirme ve işlerlik olan *amentüsü*, 1980 sonrasında post-modern bir eklemleme ile ‘kimlik’ olmuş, içeriği her yönetimle birlikte değişse de *ilerlemecilik* ve *muhafazakârlık* arasında gidip gelmiştir. Benzer bir biçimde, yenileme projeleri ile birçok olumsuz etkisini hissettiren, şehri markalaştırma ve meta haline dönüştürme fikri, koruma alanında kendini göstermiştir. Kentin eskimiş, ‘köhnemiş’ eski mahalleri yıkılarak, yerlerine bulvarlar açılmış (örneğin, Tarlabası Bulvarı), planlama, yıkma/yapma çelişkisi üzerinden şehrin kimliğini değiştirmeye, “modern kent” imgesini oluşturmak söylemiyle sürdürülmüştür.

Planlama faaliyetlerinin “Tarihi Yarımada” özelinde nasıl sürdürüldüğüne anlamak üzere, Koruma Amaçlı İmar Plan(ları)nın nasıl araçsallaştırıldığını irdelemek yararlı olacaktır. 2 Kasım 1990’da onaylanan İstanbul Tarihi Yarımada Koruma Nazım İmar Planı’nın amacı, yaşayan bir kentsel alan olarak “Tarihi Yarımada”nın tarihi, kültürel ve doğal değerlerinin korunması ve kentsel gelişimin İstanbul’da ortaya çıkartacağı olumsuzluklardan etkilenmemesini sağlamaktır (Ayrancı, 2007: 108-109). Plan, daha sonra 1994’te, Mimarlar Odası girişimi ile iptal edilmiştir. 1995’te iptal kararı bozulmuş, bu kararın ardından Tarihi Yarımada’nın tamamı *sit alanı* ilan edilerek, yürürlükteki planlar iptal edilmiştir. Aynı yıl “Geçici Dönem Yapılanma Koşulları” yürürlüğe girmiştir.

2001’de Fatih ve Eminönü Belediye Meclisleri’nde alınan karar ile 1/1000’lik planların yapım işi İstanbul Büyükşehir Belediyesine devredilmiştir. Bu süre içerisinde, alan ile ilgili uygulamalar yasal bir boşluk zemininde yürütülmüştür. Geçiş Dönemi Yapılanma Koşullarının ön gördüğü biçimde, Kentsel Tasarım Rehberi, Kentsel Tasarım Projeleri adı altında yürütülen, birbirinden bağımsız, bütüncül olmaktan uzak uygulamalar/tartışmalar sürmüştür. İstanbul Metropoliten Planlama Ofisi tarafından hazırlanan Rehber, Süleymaniye Yenileme Projesi, İstanbul Müze-kent Projesi gibi, birçoğu sadece tartışılan projeler olmakla birlikte, geleneksel planlama normlarının dışına çıkılmasının önü açılmış; tartışmalar yasallık ve meşruiyetten uzak sürdürülmüştür.

Türkiye’de yetersiz olsa da koruma geleneğini sürdürme çabasının önemli bir örneği 16 Haziran 2005 tarih ve 5366 Sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun”dur. Planlama disiplininin gelişimi, yıkma/yapma çelişkisi üzerinden biçimlenirken; şehrin eskimiş, ‘köhnemiş’ ancak, merkezi tarihi, değerli arazilerinin (örneğin, Tarlabası ve Sulukule) yıkma/yapma eylemi ile kullanıma açılması, aynı çelişkinin devrinsel olarak, modern kent, marka kent, yaratıcı kent olma yarışında bir araca dönüşmüştür.

Bu kavramlar, son yıllarda birçok bilimsel toplantıda tartışmaya açılmıştır. Bu toplantılar içinde en çok öne çıkanlardan birisi 4-6 Kasım 2009 tarihlerinde London School of Economics ve Deutsche Bank Uluslararası Forumu Alfred Herrhausen Society ortaklığı ile gerçekleştirilmiş olan “Urban Age İstanbul”dur. Toplantının, Deutsche Bank gibi küresel mali krizin sorumlularından biri olarak görülen bir finans kuruluşu tarafından desteklenmesi nedeniyle, İstanbul’da yenileme projelerine ve kentsel dönüşüm projelerine karşı mücadele veren sivil toplum kuruluşlarınca ihtiyatla karşılanırken; kentsel çağın kuramcılarının, kentsel çağın gerçekleri ile ilgili değerlendirmeleri önemli bir deneyim olmuştur.

Bu çalışma kapsamına, Richard Sennet’in, kapitalist bir süreçle işletilen tek tipleşmenin tarihi kent dokuları üzerindeki olumsuz etkilerini anlatmak üzere başlattığı tartışma, önemli bir önerme içermektedir. Buna göre, şehirleri öne çıkan mekânlarının hızla, ekonomik ve kültürel etkinlikler için birer platforma dönüşürken; küresel anlamda ortak para birimi gibi, fiziki mekânların da tek tipleşmektedir (Sennet, 2009: 12). Özellikle, Kuzey Afrika ve Ortadoğu’da gözlemlenen kentsel gelişim, gayri resmi kamusal alanlarının önemini azaltmaktadır. Bu bağlamda, Beyrut’ta küçük ölçekli girişimcileri deniz kıyısından uzaklaştırılırken; İskenderiye’de Kütüphane’nin etrafındaki gelişen yenileme projesiyle oluşturulan denetimli kamusal alanlar

önceden burada yaşayan yoksul hemşeriler yerine turistler tarafından kullanılmaya başlanmıştır” (Sennet, 2009: 13). Tüm tarihi kent dokularında olduğu gibi İstanbul'un tarihi alanlarını oluşturan ana unsur gayri resmi yerleşim ve ilişkilerdir. Kentsel tasarımın, sürdürülebilirliği sağlamak üzere, belli bir esneklik içerisinde önceden var olan bu tür kuralsız ilişkilere ve mimari bir gayri resmiliğe izin vermesi gerekmektedir (Sennet, 2009: 13). Buna karşılık, İstanbul'da özellikle de tarihi alanlarda, marka kent olabilmek adına benimsenen 'aşırı belirleyici' tutum (özel tasarım), İstanbul'un tarihi alanları için 'en belirleyici' tutum haline gelmiştir.

Artan sanayileşme yanında çok güçlü spekülasyonların etkisiyle hızla büyüyen İstanbul, var olan tüm kanunlara, kural ve düzenlemelere karşın, etkili bir planlama ve koruma uygulama gücünden oldukça uzaktadır. Kültürel miras koruma ile ilgili yönetsel, yasal ve finansal gelişmeler incelendiğinde, planlama ve koruma arasında çok büyük ayrılıklar olduğu görülmektedir.

2004'te Europa Nostra tarafından, Kültürel Miras için Avrupa Birliği Ödülüne layık görülen, “İstanbul Project, İstanbul Historic Peninsula Conservation Study” çalışması, İstanbul'da kültürel miras koruma konusundaki mevcut durumu ayrıntılı olarak ele almaktadır (Gülersoy, 2004: 33-37). 1983'ten bu yana yürürlükte olan 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu”, korumanın amaçlarını yeterince açık olarak tanımlamazken; “Gelişim ve Koruma Planları” birbirleri ile ilişkilendirilmemiştir. Türkiye ölçeğinde koruma uygulamaları çevre ve sosyo-ekonomik konuları da dikkate alan politikalara gereksinim duyulmaktadır. Devlet tarafından dayatılan koruma uygulamaları, çok güçlü ve katı düzenlemeler ile sosyo-ekonomik ve çevresel konuları göz ardı etmektedir. Katılımı destekleyen modeller uygulamaya konulmamaktadır. Bilgilendirme ve farkındalık yaratacak eğitim programları mevcut değildir.

Bu bağlamda yapılan benzer bir tespite göre, bu konudaki yasal ve idari düzenlemeler ve alınan kararlar katılımcı ve bilimsel olmamaktadır. Buna karşılık, ekonomik ve maddi kazançları önceleyen, yüzeysel tarihi değer yaklaşımıyla yıkıcılık ön plana çıkmaktadır (Erder, 1975: 274). Koruma alanındaki en önemli başvuru kaynaklarından biri haline gelmiş olan bu çalışmada, batılı ülkelerin, yol gösterici olacağına inanılan, anıt ve çevre koruma ile ilgili tutumları irdelenmiş ve toplumsal ve siyasal geçmişimizle oluşan kimliğimizi ve ekonomik olanaklarımızı dikkate alan bir yaklaşım aramanın gerekliliğini vurgulanmıştır (Erder, 1975: 250). Buna karşılık, 1975'ten bu yana koruma anlayışı, fiziki müdahale yanında, sosyo-ekonomik ve kültürel boyutu da ele alan bütüncül bir planlama yaklaşımını benimsememiştir. Yukarıda sözü edilen 5366 sayılı Kanun, 2863 sayılı temel koruma kanununu devre dışı bırakarak, “tarihi sitlerin yok edilmesinin kapısını açmıştır” (Çeçener, 2006: 28). Tarihi sitlerin planlar ile değil projeler üzerinden yenilenmesinin yolunu açan bu yasa, bilim insanlarının yasanın uygulanması önünde engel oluşturmalarını engellemek üzere atama ile görevlendirilmiş “Yenileme Alanları Koruma Kurulu” oluşturulmasına neden olmuştur. 14 Aralık 2005 tarihli Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği, kanunun ve uygulamanın bu alandaki amacını açıkça göstermektedir. Buna göre, planlama disiplininin uzaklaşarak, özel kişilerin istek ve çıkarları ön plana çıkmaktadır” (Çeçener, 2006: 29). 5366 sayılı Kanun, yürürlük maddesinde, “Bu Kanun kapsamında yer alan Yenileme Alanlarında, uluslararası hukuktan doğan yükümlülükler saklı kalmak kaydı ile diğer kanunların bu kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz” denilerek, eski kanunun tanımladığı koruma süreçleri de ortadan kaldırılmıştır (Çeçener, 2006: 29).

Tarihsel kimliğin simgesi olan kentler, *eskirler* ve *eskiyen yönlerin* onarılması ile kentsel varlığını sürdürürler. 1970'lerden bu yana Türkiye'de kentsel korumaya yönelik düzenlemeler çelişki taşımaktadır. 24 Nisan 1973 tarih ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu uluslararası gelişmeleri esas alırken, 5366 sayılı Kanun “... koruma maskesi altında, kentsel yenileme denilen, çağdaş ölçütlerin dışında ve spekülasyona açık bir ihale yasasına tabii tutulduğunu göstermektedir” (Kuban, 2006: 6-8).

Yeni yasanın, uygulanmaya başlandığı alanlarda (örneğin, Sulukule) eski doku tamamen ortadan kaldırarak, ham arazi haline getirilen kentsel sit alanları, özgün dokularını tamamen yitirmişlerdir. Kentsel belleği oluşturan mahalleler hafızalardan silinerek, tip projeler ile sürdürülen inşaatlar ve sürekli artmakta olan yenileme alanlarının sayıları olumsuz gelişmelerdir.

3. ULUSLARARASI KORUMA KURAMI İLE TANIMLANMIŞ OLAN YÜKÜMLÜLÜKLER

Var olanı koruma güdüsü, sahip olunan maddi ve manevi değerler kaybolmaya başladığında ya da gereksinim duyulan nesnelere üretilmediğinde gündeme gelir. Nadir eserler, kişisel hafızamızda ne kadar önemli, vazgeçilmez ve paha biçilemezse, toplumsal hafızamızın değerleri de aynı biçimde vazgeçilmez ve korunması gereken hatıralardır.

19. yüzyılda gelişen sanayileşme, Avrupa’da bazı meslekler ve zanaatların kaybolmasına neden olacak biçimde gelişince; var olan eserler incelenmeye, derlenip, sergilenmeye başlanmıştır (Helland et al., 2014). Benzer bir biçimde, giderek artan bir hızla tarihi anıtların belgelenmesi, onarılıp, kullanılması çabaları hız kazanmıştır. Yirminci yüzyılın başında, anıttan, tarihi çevreye dönen bir yaklaşım izlenmeye başlanmıştır. Her ülkenin benzer kaygılar ile birbirinden bağımsız olarak yürüttüğü çabalar, 1904’te uluslararası bir kaygıya dönüşerek, sorunlara ortak çözüm bulunması amacıyla, Uluslararası Mimarlık Kongresi’ne taşınmıştır (Serdaroğlu, 1988: 64).

Koruma kuramının gelişim süreci ile ilgili bir başvuru kaynağında, koruma ile ilgili olarak bugünkü yaklaşımın anlaşılmasına yardımcı olabilecek çok önemli bir husus vurgulanmaktadır (Ahunbay, 1999: 8). Buna göre; günümüzde yapılan onarım çalışmalarının, kişisel görüş ve öncelikler yerine kuramsal bir temele ve ilkelere dayanmaktadır. Bu süreçte, olumsuz deneyimlerden yola çıkarak, gerçek sorunlar ışığında çözüm arayan düşünürlerin yaşamsal katkısı olmuştur. Bu bağlamda, koruma kuramının gelişim sürecinde “Venedik Tüzüğü” önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır (ICOMOS, 1964). Venedik Tüzüğü’nün dayandığı temellerin anlaşılması önem taşımaktadır (Binan, 1999:8).

Tüzük, ülkemizde Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) tarafından 24 Eylül 1967’de 3674 sayılı karar ile kabul edilmiş ve 1710 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesine kadar koruma alanında temel yasal düzenlemelerin anayasası olarak “... tarihi yapı ve çevre konusuna gönül verenlerin zaman zaman kanun metni gibi bağlandıkları, zaman zaman kısıtlayıcı olduğunu iddia edip, kızarak andıkları bir metin olmuştur” (Binan, 1999: 10-11). Hiçbir yasal bağlayıcılığı olmayan bu Tüzüğün, bu denli kabul görmesinin temel nedeni köklerindeki sağlamlıkta aranmalıdır.

Avrupa Konseyi tarafından, Avrupa Miras Yılı ilan edilmiş olan 1975’te gerçekleştirilmiş olan çalışmalar ile hazırlanan, “Avrupa Miras Tüzüğü”, “Venedik Tüzüğü”nün tek yapı ölçeğinde tanımladığı korumayı, mimari çevreye yayarak genişletmiş, ancak koruma kavramını, yeterince açıklıkla tanımlamadığı için, Venedik Tüzüğü’nün yerini alamamıştır.

Tüm bu birikimin bir sonucu olarak, paralel bir süreçte 1972’de Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Genel Konferansı’nda kabul edilen Dünya Miras Sözleşmesi, Dünya Miras Alanlarını tanımlayarak koruma kavramının tanımının genişletilmesinde yeni bir kilometre taşı olmuştur (Fielden and Jokhileto, 1983: 2). Dünya Miras Sözleşmesi (DMS), “... sosyal ve ekonomik şartların değişmesi ile kültürel ve doğal mirasın giderek artan bir hızla yok olma tehdidi altında olmasına vurgu yaparak ve bu durumun tüm dünya için bir yoksullaşma olduğu kabul edilerek” hazırlanmış ve onaylanmış bir metindir. Bu bağlamda,

UNESCO Dünya Miras Merkezi himayesinde ICCROM ve ICOMOS tarafından 1983'te Roma'da yapılan çalışma toplantısının raporundan derlenen *Management Guidelines for World Cultural Sites* bir başka temel başvuru kaynağını oluşturmaktadır (Fielden and Jokhileto, 1998).

2017 itibarıyla, 193 ülkenin taraf olduğu DMS, insanlığın ortak mirası olarak tanımlanmış olan doğal ve kültürel miras alanlarının korunması ile ilgili ilkeleri tanımlamaktadır. İcra organı olarak görev yapmakta olan DMK, 21 taraf devletin temsilcilerinden seçilmekte ve 1977'de kabul edilen Dünya Miras Sözleşmesi Uygulama Rehberi çerçevesinde üç temel görevi yerine getirmektedir. Bunlar, i) Teşhis Etmek; taraf devletlerce onaya sunulan, üstün evrensel değere sahip tarihi ve doğal kültür varlıkları adayları arasından, DML'ye alınmak üzere seçim yapmak, ii) Karar Vermek; DML'deki varlıklar uygun biçimde korunmuyorsa, "Tehlikede Olan Dünya Miras Listesi"ne (TODML) alınmasına karar vermek ve iii) Dünya Miras Fonu'nun ne biçimde kullanılacağını belirlemek.

Komite tarafından hazırlanan "Global Study", Dünya Kültür Mirası ile ilgili bir çerçeve düzenlemiş ve gelecekteki adaylar ile ilgili referansları belirleyerek bir çalışma başlatmıştır (UNESCO, 1990). Bir alanın, DML'ye alınabilmesi ve Dünya Mirası'nın bir parçası olarak sürdürülebilir bir biçimde korunabilmesi, başvuru tarihinde tanımlanan özgünlük kıstasının sürdürülebilirlik çerçevesinde korunmasına bağlıdır. Kültür varlığının koruma koşullarının zamanın baskısına direnerek, Dünya Miras Sözleşmesi'nde tanımlanan normlara uygun olarak, bütüncül bir Yönetim Planı çerçevesinde sağlanması ve bunun Komite tarafından onaylanması gerekmektedir (Fielden and Jokhileto, 1983: 3).

Dünya Miras Sözleşmesinin Uygulama Rehberi tanımladığı ve kullanılmakta olan özgünlük tanımı bu konuda iki örnekten yola çıkarak belirlenmiştir. Varşova (1976) ve Mostar'ın (2005) DML için adaylık başvuruları, esas olarak, savaş sonrasının yıkıntılarında güçlü bir envanter ve bilimsel belgeleme çalışması olarak başlatılmakla birlikte; aynı zamanda, yeniden yapım alanları olmaları nedeniyle, listeye alınmaları tartışmalara yol açmıştır. Bu tartışmaların sonunda, özgünlük kıstasının, sadece fiziki bütünlük ile sınırlı olarak değil, aynı zamanda fiziki değerleri bir arada tutan somut olmayan değerleri de kapsayan bir kavram olarak genişletilmesi uygun görülmüştür (Cameron, 2008: 19-24).

Benzer biçimde, İstanbul'daki Süleymaniye ve Zeyrek bölgeleri, sahip oldukları özgün ahşap doku nedeniyle, 1985'te bu listeye eklenmiştir. Koruma koşulları etkili bir biçimde yerine getirilmese de günümüze kadar bu listedeki yerlerini koruyabilmişlerdir. Kuşkusuz, özgün ahşap dokunun fiziki olarak korunabilmesi, bu fiziki dokuyu var eden manevi değerlerin yaşatılabilmesine bağlıdır.

4. İSTANBUL'UN DÜNYA MİRAS ALANLARI

DMS, Türkiye tarafından, 1982'de kabul edilerek, 2658 sayılı Kanun ile yürürlüğe girmiştir. 1985'te hazırlanan DML'ye adaylık öneri belgesinde; Sözleşme ve Liste'ye alınmanın genel gerekçeleri ile uyumlu olarak, İstanbul'un tarihi ve coğrafi niteliklerinin uluslararası önemi, metropolleşme ve hızlı nüfus artışının neden olduğu tehditlerin koruma koşullarını güçleştirdiği vurgulanmıştır (Dinçer, 2009: 12).

1985'te İstanbul'un dört tarihi alanının (Süleymaniye, Zeyrek, Karasurları, Sultanahmet Arkeolojik Parkı), DML'ye alınmasına karşılık, bu alanlar geçen süre içerisinde, Liste'de yer alma koşullarına uygunluk bakımından –özellikle, farklı tarihi katmanların yüzyıllardır üst üste gelmesi- özgünlük yapısını ve kimliğini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Dolayısıyla, TODML'ye alınmaları söz konusudur.

Büyüyen ve gelişen, kentler çağında, marka kent olma yarışında olan yerel yönetimlerin, şehrin bir zamanlar terk edilmiş olan tarihi merkezini *pazarlanabilir* bir alan haline dönüştürme çabası; insanlığın ortak mirası olarak tanımlanmış olan bu alanların, artmakta olan nüfus baskısından korumak için imzalanan

Sözleşme'nin, bu alanlarda etkili olarak uygulanmasını engellemektedir. Yenileme alanlarına dönüştürülen mahallelerde, yıkma/yapma çelişkisi yeni örnekler olarak karşımıza çıkan 'yenileme projeleri', alanların özgün dokularını tamamen yok ederek, yeni kent imgeleri yaratmaktadırlar.

1985'ten bu yana sağlanamayan koruma koşulları nedeniyle, ilk kez, 2003'te, 27. Dönem Dünya Miras Komitesi Toplantısı'nda (Paris), İstanbul'un Tarihi Alanlarının, TODML'ye alınması gündeme gelmiştir (UNESCO – DMK, 2003). Koruma ilkelerinin tanımlanması, 1995'ten bu yana uygulanamayan, Koruma Amaçlı İmar Planı ile ilgili gözden geçirme çalışmalarının bir an önce tamamlanması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, metro inşaatının yaratacağı etki ile ilgili raporlama çalışmasının yapılmaması ve özellikle, Zeyrek bölgesinde bulunan, Osmanlı Dönemi ahşap yapılarının maruz kaldığı tahribata dikkat çekilerek, konuyla ilgili teknik ve mali kaynaklar hakkında bilgi sunulması istenmiştir.

2004'te gerçekleştirilen 28. Dönem DMK Toplantısı'nda (Şangay), ilk kez alanla ilgili bir Yönetim Planı hazırlanması talep edilmiş ve Kara Surları Restorasyonlarının uluslararası standartlara uygunluğu konusu ile ilgili endişeler dile getirilmiştir (UNESCO – DMK, 2004).

Uygulama Rehberi'nin zorunlu kıldığı Alan Yönetim Planları bu tarihe kadar hazırlanmamıştır. Kısaca, İstanbul ile ilgili en önemli eksiklik, 2002'den bu yana alanın özgün dokusunun korunması için alanın yönetiminden sorumlu olan kurum/kuruluşların, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının, bölgede yaşayanları katılımı ile geliştirilmiş olan stratejik plan çerçevesinde uygulamaya konulacak, üzerinde uzlaşmaya varılmış olan eylem planı hazırlığının tamamlanmamış olmasıdır.

2005'te gerçekleştirilen 29. Dönem DMK Toplantısı'nda (Durban), önceki taleplerin yerine getirilmesi amacıyla, Türkiye, bir kez daha uyarılmıştır (UNESCO – DMK, 2005). İzleyen yıl yapılan 30. Dönem Dünya Miras Komitesi Toplantısı (Vilnius) birçok yönden, Türkiye'nin Komite ile ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olarak görülmelidir (UNESCO – DMK, 2006). Komite'nin kararının, İstanbul'un Tarihi Alanlarının, TODML'ye alınmasını önlemek amacı ile Türk yetkililer bazı girişimlerde bulunmuşlardır. İstanbul Valiliği ve Büyükşehir Belediye Başkanlığı, DMK'yı yerinde incelemeler yapmak üzere, bir uzman heyetini İstanbul'a davet etmişlerdir. İstanbul'a gelen ICOMOS/UNESCO Ortak Heyeti'nin 2006'da hazırladığı rapor doğrultusunda karar alan Dünya Miras Komitesi; Süleymaniye ve Zeyrek'in DML'ye alınmasının nedeni olan özgün dokunun korunmamasını, ahşap konutların korunması ile ilgili hiçbir önlem alınmamasını eleştirmiştir. Tarihi Yarımada'nın özgün silüetine etki edebilecek büyük ölçekli projeler ile ilgili Çevre Etki Değerlendirme raporlarının hazırlanması gerektiği hatırlatılmıştır. Ayrıca, Dünya Miras Alanı içinde bulunan alanlar için tüm tarafların katılımı ile bütünlük bir Yönetim Planının hazırlanmasını talep etmiştir.

Komite'nin 31. Dönem yıllık toplantısında (Yeni Zelanda) daha önceki yıllarda belirtilen endişelerin devam etmekte olduğu bir kez daha dile getirilerek, Ortak Misyon'un yerinde incelemeler yapılabilmesi amacıyla yeniden davet edilmesi tavsiye edilmiştir (UNESCO – DMK, 2007).

32. Dönem toplantısında (Quebec) vurgulanan temel konular; 2009'a kadar Yönetim Planı hazırlıklarının tamamlanması, Haliç Metro Geçiş Köprüsü ve 5366 sayılı Kanun çerçevesinde gerçekleştirilecek olan Yenileme Projelerinin alanın özgün dokusu üzerindeki muhtemel etkilerinin yeniden gözden geçirilmesidir (UNESCO – DMK, 2008).

Komite'nin 33. Dönem yıllık toplantısında (Sevilla), 5366 sayılı Kanun'un uygulanması ile ilgili endişeler yinelenerek; yeniden yapım yerine, mevcut yapıların özgün değerlere uygun bir biçimde yerinde korunması gerektiğine vurgulanmıştır (UNESCO – DMK, 2009). İstanbul'un tarihi alanlarının, TODML'ye alınması kararı yeniden değerlendirilmek üzere, izleyen toplantıya ertelenmiştir.

2010'da yapılan 34. Komite toplantısı (Brezilya) öncesinde, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti olarak seçilmiştir (UNESCO – DMK, 2010). Bu durumda, şehrin DML'den çıkarılmaması için diplomatik girişimler başlatılmıştır. İstanbul'un tarihi alanlarının TODML'ne alınma kararı; Yönetim Planının 1 Şubat 2010'a ve Haliç Metro Geçiş Köprüsü Çevre Etki Değerlendirme Raporu'nun 15 Ekim 2010'a kadar hazırlanarak, Komite'ye sunulması koşulu ile bir yıl daha ertelenmiştir. Bu yönde bir karar alınmasının en önemli nedenlerinden birisi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü'nün, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı desteği ile Yönetim Planı hazırlık çalışmalarına başlatmış olmasıdır.

Komite'nin Paris'te toplanan 35. Dönem Toplantısı'nda; Haliç Metro Geçiş Köprüsü tasarımı ile ilgili olarak; köprünün yüksekliğinin azaltılması gibi değişikliklerin, varlığını, üstün evrensel değerini, geri dönüşü olmayacak biçimde etkileyeceği yinelenmiştir (UNESCO – DMK, 2011). Ayrıca, Köprü Projesi'nin, 2005'te DMS'nin 172. Maddesine uygun olarak, DMM ile iletişime geçilmeden onaylanması ve her iki yöndeki tünel girişi inşaatlarının tamamlanmasından duyulan hayal kırıklığı dile getirilmiştir. Son olarak, Taslak Yönetim Planı'nın, kapsayıcı ve katılımcı bir biçimde yeniden ele alınarak 1 Ocak 2011'e kadar sonuçlandırılması kararlaştırılmıştır.

Dünya Miras Komitesi'nin 2012'de yapılan 36. Dönem Toplantısı'nda (St. Petersburg); Dünya Miras Merkezi uzmanları, İstanbul ile ilgili gelişmeleri takip etmekte yaşadıkları zorlukları dile getirerek; ICOMOS/UNESCO Ortak Heyetinin, incelemeler yapmak üzere yeniden davet edilmesi tavsiye edilmiştir (UNESCO – DMK, 2012). Haliç Metro Geçiş Köprüsü inşaatının sürdürülmesinden duyulan endişe yinelenirken, Nihai Yönetim Planı'nın, ICOMOS tarafından öngörülen öneriler doğrultusunda, yıllık gözden geçirilmesinin yapılması talep edilmiştir.

ICOMOS/UNESCO Ortak Heyeti, Aralık 2012'de, İstanbul'a gelerek, acil durumlarda yapılan, "Tepkisel İnceleme Ziyaretini" gerçekleştirmiş ve Haliç Metro Geçiş Köprüsü'nün şehrin silüetine etkisini yerinde gözlemlemiştir. UNESCO Dünya Miras Merkezi Temsilcisi, Junaid Sorosh Wali, bağımsız uzmanları görüşleri doğrultusunda hazırlanmış olan raporun 2011'de açıklandığını ve konunun uluslararası bir toplantıda tartışılmasını önermiştir. Öte yandan, ICOMOS Temsilcisi Paul Drury, projelendirme aşamasından önce, bu planların hazırlanması, daha sonra da bu planlara uygun projelerin hayata geçirilmesi gerektiğini vurgulayarak; İstanbul'da bunun tam tersinin yapıldığını ifade etmiştir. Öte yandan, ICOMOS Türkiye temsilcileri de İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin önerdiği biçimde, gelinen aşamada, sorunun ışık ve renk tasarımlarıyla çözümlenemeyecek kadar vahim olduğunu belirtmişlerdir (Hürriyet, 29 Aralık 2012).

Türkiye ile DMM arasındaki ilişki özetlenecek olursa; özellikle, ilişkilerin uzun bir sessizlik dönemi ardından (1985-2003), İstanbul'un tarihi alanları ile ilgili koruma ilkelerinin belirlenmemiş olması, öncelikli Alan Yönetim Planı'nın mevcut olmaması ve daha sonrasında da yeterli bulunmayışı temel sorunlar olarak görülmektedir. Bunları tamamlayıcı öteki tehditler, Kentsel Yenileme Projelerinin gündeme gelmesi, tarihi dokunun hızla yok olması, büyük ölçekli ulaşım projelerinin gündeme gelmesiyle, on yıldan uzun bir süredir, Sözleşmesi'nin gereklerinin yerine getirilememesidir. DMM, İstanbul'un tarihi alanlarının korunmadığı görüşündedir. Alt yapı ve ulaşım projelerinin, Kentsel Yenileme Projelerinin, önceden hazırlanmış olan planlar çerçevesinde değil, hazırlanan projelere uydurulan/uyumlulaştırılan planlar ve projeler ile yürütülmesi bütüncül bir koruma yaklaşımının geliştirilmesini engellemektedir. Bu bağlamda, Yönetim Planının, alanların gereksinimlerine yanıt verecek ve katılımcı yöntemler ile hazırlanmamış ve uygulamaya konulmamış olması, Haliç Metro Geçiş Köprüsü'nün yaratacağı, geri dönüşü olanaksız zararlardan kaçınılması sürekli olarak yinelenmektedir. İzleyen yıllık toplantı raporlarında, İstanbul ile ilgili öneriler ve uyarılar yinelenmekte, ancak bu konuda bu çalışmanın yapıldığı tarihe kadar somut bir ilerleme sağlanamamıştır.

SONUÇ

Kültürel ve doğal miras yeniden üretilmeyen kaynakların en önemlisidir. Bu nedenle, toplumlar, özel bir çaba göstererek, yaşam gereksinimleri ile bu varlıkların korunması arasındaki dengeyi düzenlemelidirler. Bununla birlikte, çevre ve kültürel mirası koruma ile ilgili kaygılar sürdürülebilirlik çerçevesinde düşünülmemektedir. Geçmişle gelecek arasında bir köprü oluşturan tarihi eserler, yasa koyucu ve uygulayıcılar tarafından, toplumsal taleplerin de etkisiyle, kuşaklar arası ortak belleğin en değerli kaynakları olarak gözetilmelidir.

Bu çerçevede, İstanbul'un tarihi alanlarının Dünya Miras Alanı olarak korumak amacıyla, tabandan gelecek bir talep ve harekete gereksinim duyulmaktadır. DML'ye alınma kriterleri çerçevesinde, İstanbul'un tarihi alanları ile ilgili temel soruyu aşağıdaki gibi tanımlayabiliriz. İstanbul'un tarihi alanlarının özgün dokusu -Sulukule'de olduğu gibi- tamamen yok edilerek, yerine tek tip binaları içeren avan projeler ile oluşturulacak yeni mahalleleri, İstanbul'un DML'de kalmasını sağlayabilir mi ve daha önemlisi İstanbul kültürel mirasını ve özgün değerlerini koruyabilir mi?

Kentlere yeni kimliklerini kazandırmak üzere çıkılan post modern yolculuğu, yeni bir çağın başlangıcı olarak adlandırmak olanaklıdır. Temel sorun, Kentlerin Çağı ya da Kentsel Çağ olarak tanımlanan yeni çağın saldırgan ekonomik, siyasi ve kültürel araçları ile nasıl mücadele edilebileceğidir.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z. (1999), *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, Y.E.M. Yayınları, İstanbul.
- Aygen, Z. (1996), “Kentlerin Tarihi Dokusu Korunmalı mı?”, *Cogito*, Sayı 8.
- Ayrancı, İ. (2007), *Koruma Alanlarının Yönetimi ve Yönetim Planı Süreçlerinin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü*.
- Bademli, R. (2008), “Kentsel Planlama İşliğı Notları”, *Kentsel Planlama Kuramları*, (Edt. Melih Ersoy), İmge Kitabevi, Ankara.
- Bilgin, İ., Akın, G., Koysan, B., Bozdoğan, S. Güvenç, M., Korkmaz, T. Ünlü-Yücesoy, E. (2010), *İstanbul 1910-2010 Kent, Yapılı Çevre ve Mimarlık Kültürü Sergisi Kitabı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Binan, C. (1999), *Mimari Koruma Alanında Günümüze Düşünsel Gelişmenin Uluslararası Evrim Süreci*, Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Basım-Yayın Merkezi Matbaası, İstanbul.
- Cameron, C. (2008), “From Warsaw to Mostar: The World Heritage Committee and Authenticity”, *APT Bulletin*, Vol.39, No:2/3.
- Çeçener, B. (2006), “5366 Sayılı Yasada Koruma Kavramı”, (Edt. Doğan Kuban), *Yapı: İstanbul Müze Kent Projesi Bağlamında Gözlemler Eki*, No:292.
- Dinçer, İ. (2009), “İstanbul'un Tarihi Alanları: Bir Dünya Miras Varlığının Dünya Adına Korunma Problematiğı”, *Yeni Mimar*, No:76.
- Erder, C. (1975), *Tarihi Çevre Bilinci*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Ertürk, H. ve Sam, N. (2009), *Kent Ekonomisi*, Ekin Yayınları, Bursa.
- Fielden, B. and Jokhileto, J. (1998), *Management Guidelines for World Cultural Sites*, ICCROM, Roma.
- Gülersoy, Z. N. (Edt.) (2004), *İstanbul Project, İstanbul Historic Peninsula Conservation Study*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Urban and Environment Planning and Research Center, İstanbul.
- Harvey, D. (2006), *Postmodernliğin Durumu*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Helland, J., Lemire, B. and Buis, A. (2014), *Craft, Community and the Material Culture of Place and Politics, 19th-20th Century*, Ashgate, Surrey.
- Hürriyet (29 Aralık 2012), “Haliç'in yeni köprüsüne UNESCO'dan denetim”, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/22034909.asp>
- ICOMOS (1964), *International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter 1964)*, https://www.icomos.org/charters/venice_e.pdf.
- Keleş, R. (2006), *Kentleşme Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kuban, D. (2006), “En Kötü Tarih Yorumu İdeolojik Amaçlarla Tahrif Edilendir”, (Edt. Doğan Kuban), *Yapı: İstanbul Müze-Kent Projesi Bağlamında Gözlemler Eki*, No:292.
- OECD Policy Brief (2008), *OECD Territorial Reviews: İstanbul, Turkey*, OECD, Paris.

Okyay, İ. (2001), *Fransa'da Sit Alanlarının Korunması: Malraux Yasaları*, Y.E.M. Yayıncılık. Sennet, R. (2009), "İstanbul within a Europe of Citizens," İstanbul City of Intersections - Urban Age Conference, November.

Serdaroğlu, Ü. (1988), "Şehir", *Kent Kültürü Dergisi*, Sayı 11.

Tekeli, İ. (1991), *Kent Planlaması Konuşmaları*, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.

Tekeli, İ. (2001), *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*, İmge Kitabevi, Ankara.

Tekeli, İ. (2009), *Modernite ve Türkiye'de Kent Planlama Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

UNESCO (1990), World Cultural and Natural Heritage, Global Study, 7-12 December, <http://whc.unesco.org/archive/1990/cc-90-conf004-9e.pdf>

UNESCO – DMK (2003), <http://whc.unesco.org/archive/2003/whc03-27com-24e.pdf#decision.7B.79>

UNESCO – DMK (2004), <http://whc.unesco.org/archive/2004/whc04-28com-26e.pdf#decision.15B.80>

UNESCO – DMK (2005), <http://whc.unesco.org/archive/2005/whc05-29com-22e.pdf#decision.7B.70>

UNESCO – DMK (2006), <http://whc.unesco.org/archive/2006/whc06-30com-19e.pdf#decision.7B.73>

UNESCO – DMK (2007), <http://whc.unesco.org/en/sessions/31COM> UNESCO – DMK (2008), <http://whc.unesco.org/en/sessions/32COM>

UNESCO – DMK (2009), <http://whc.unesco.org/en/sessions/33COM/>

UNESCO – DMK (2010), <http://whc.unesco.org/en/sessions/34COM/>

UNESCO – DMK (2011), <http://whc.unesco.org/en/sessions/35COM/>

UNESCO – DMK (2012), <http://whc.unesco.org/en/sessions/36COM/>

Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/12/20051214-6.htm>